

תחום הדעת תרבות יהודית-ישראלית

מתווה עקרונות להוראת תכנית הלימודים לתלמידים עם צרכים מיוחדים

רציונל

תכנית הלימודים בתחום הדעת תרבות יהודית-ישראלית נועדה לחזק ולהעמיק את הזהות היהודית-ציונית-ישראלית של כלל תלמידי מערכת החינוך הממלכתית*. התוכנית מחזקת את תחושת השייכות שלהם, אחריותם ומחויבותם לעמם, למורשתם ולתרבות. התכנית מאפשרת מפגש של התלמידים עם היצירה היהודית לדורותיה, עם הערכים היסודיים המגולמים בה ועם ביטויים חווייתיים ומעשיים של ערכים אלה באורחות חיים יהודיים. היא מבקשת לחשוף את הלומדים ליהדות משמעותית, רבת-פנים, רלוונטית לחייהם כאן ועכשיו, בתוך הקשר ישראלי רחב, ולתת בידיהם ידע נרחב ומעמיק, מעורר מחשבה והשראה, חוויות מעשירות וכלים מגוונים וחדשניים לפיתוח אישיותם וזהותם של התלמידים כיהודים, כישראלים וכבני-אדם, ולקיום דיאלוג קשוב ומכבד בין זהויות שונות בחברה הישראלית.

הוראת תרבות יהודית-ישראלית לתלמידים עם צרכים מיוחדים, כמו גם שאר נושאי הלימוד, מתבססת על תכנית הלימודים בתחום הדעת. הרציונל, העקרונות הפדגוגיים, התכנים והפעילויות המוצעות בכל אחת מחטיבות הגיל בתכנית הלימודים, נכונים גם לתלמידים עם צרכים מיוחדים, תוך התאמה לרמת התפקוד של התלמידים ותוך התייחסות מכבדת לגילם הכרונולוגי של התלמידים.

תכנית הלימודים תרבות יהודית-ישראלית כוללת התייחסות להיבטים ערכיים ואורייניים ולקידום מיומנויות שפה וחשיבה בחיבור לנושאי הלימוד. לקידום היבטים אלו בקרב תלמידים עם צרכים מיוחדים ניתן להיעזר ב**ת"ם בחנ"מ** – תכנון למידה משמעותית והוראה איכותית – מדריך לצוותים החינוכיים – **פרק עקרונות הוראה**.

מסמך זה מציג עקרונות והמלצות פדגוגיות בהתייחס למגוון המאפיינים של אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים, וכן הדגשים לבניית התכנית ולהפעלתה במסגרת החינוכית בשני מישורים:

❖ תכנון ההוראה

❖ התאמת ההוראה ופיתוח מיומנויות חשיבה

עקרונות ההתאמה שלהלן מתייחסים לתכנית הלימודים בתרבות יהודית-ישראלית, אך יכולים להתאים גם להוראת נושאים נוספים בתחום מורשת, במסגרת תכניות אחרות.

* יש לקחת בחשבון תלמידים ממגזרים אחרים הלומדים בבתי"ס לחינוך מיוחד יחד עם תלמידים מהמגזר היהודי. מומלץ לחשוף את התלמידים לעיקרי התרבות של כלל חבריהם תוך העמקה בהתאם למגזר של כל תלמיד.

עקרונות פדגוגיים לתכנון ההוראה

המלצות פדגוגיות	עקרונות פדגוגיים
<ul style="list-style-type: none"> - לתלמידים בתפקוד לימודי תקין עד גבולי – לימוד עפ"י תכנית הלימודים, תוך התאמת דרכי ההוראה. - לתלמידים בתפקוד לימודי בינוני ונמוך – הפעלת שיקול דעת בהתייחס לתבחינים הבאים: <ul style="list-style-type: none"> ▪ הפחתת עומס הנושאים והתמקדות בנושאים הבאים לידי ביטוי בחיי היומיום ▪ התמקדות בהיבטים יישומיים בנושאים השונים ▪ בחירת נושאים בסיסיים להבנת תחום הדעת המרכיבים תמונת ידע שלמה ▪ התאמת דרכי ההוראה למאפייני התלמידים - ארגון על פי צירי התוכן העיקריים בתכנית הלימודים: יצירות ויוצרים בארון הספרים היהודי, מעגלי חיים וחברה, לוח השנה היהודי-ישראלי בהתאם לנושאים ולערכים העולים ממנו. הוראת כל נושא בחטיבת הגיל המיועדת לו בתכנית הלימודים. - שימת דגש וחיבור למסורת משפחתית/קהילתית בהתאם לתכנים. 	<p>הוראת הנושא וארגון תכני הלימוד</p>
<ul style="list-style-type: none"> - הוראת הנושא בהתאם למתווה המוצע בתכנית הלימודים, תוך הפעלת שיקול דעת בהתייחס לרמת תפקודם של הלומדים. 	<p>ארגון הזמן</p>
<ul style="list-style-type: none"> - יישום בהתאם למוצע בתכנית הלימודים לשכבות הגיל השונות, תוך התאמה לרמת התפקוד של התלמיד, ובמידת הצורך תוך שימוש בעקרונות/תכנים המוצעים לשכבות גיל אחרות. - בניית מפת נושאים לתכנון רצף הלמידה בגילאים השונים. 	<p>התייחסות לגיל כרונולוגי</p>
<ul style="list-style-type: none"> - הוראת הערכים המופיעים בתכנית הלימודים תוך שימת דגש על החיבור לערכים איתם נפגשים התלמידים בחיי היומיום ובתחומי דעת נוספים. - יצירת זיקה וקשר בין הערכים הנלמדים בתכניות הלימודים השונות, כגון: "הכנה לחיים" ו"מפתח הלב" לבין הערכים המגולמים בנושאים הנלמדים. להרחבה: תל"ם בחנ"מ – תכנון למידה משמעותית והוראה איכותית – מדריך לצוותים החינוכיים – פרק שילוב ערכים בהוראת תחומי הדעת 	<p>חיבור להיבטים ערכיים</p>
<ul style="list-style-type: none"> - נושאי הלימוד בתכנית הלימודים נוגעים בהיבטים רגשיים המתייחסים לחוויות אישיות, משפחתיות וקהילתיות. בהקשר לכך מומלץ לאפשר שיח רגשי תוך: <ul style="list-style-type: none"> - שיתוף בחוויות אישיות - התייחסות לחוויות ולרגשות האחר 	<p>היבטים רגשיים</p>

מדינת ישראל
משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

המלצות פדגוגיות	עקרונות פדגוגיים
<ul style="list-style-type: none">- חיבור לחוויות רגשיות מעולמות תוכן המתקשרים לרגשות שהובעו- העמקת ההבנה בנוגע לרגש בכללותו ולביטוי השונים	
<ul style="list-style-type: none">- עיסוק בנושא במליאה ובקבוצות בהתאם למטרות ולפעילויות השונות, תוך ראיית היתרונות הגלומים בלמידה קבוצתית כגון: הכרת מנהגים ותרבויות מגוונות, איתור מכנים משותפים, שיתוף בחוויות.	ארגון הלומדים
<ul style="list-style-type: none">- שיתוף ההורים והמשפחה בכל חטיבות הגיל בהתאם לנושא ולמשימה, תוך שימת דגש על השתלבות התלמיד במשפחתו בחגים ומועדים ובהקשרים תרבותיים שונים.	שיתוף ההורים והמשפחה
<ul style="list-style-type: none">- שימוש במאגר הפעילויות של התכנית תרבות יהודית-ישראלית, תוך התאמות ושינויים בהתאם לרמת התפקוד של הלומדים.	פעילויות וחומרי הוראה

עקרונות פדגוגיים להתאמת ההוראה ולפיתוח מיומנויות חשיבה

המלצות פדגוגיות	אתגרי הוראה / למידה
<p>בתכנית הלימודים מצוינות מיומנויות החשיבה בהן יש להתמקד בכל אחד מנושאי הלימוד. לתלמידים עם צרכים מיוחדים מומלץ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - להדגיש ולהנכיח את נושאי התוכן לצד מיומנויות החשיבה שילמדו ביחידה או בשיעור. - להקנות את המיומנות בחיבור לנושא הנלמד, ולצד זאת להקצות זמן להוראה ישירה של המיומנות בשיעור נפרד. - להדגים את המיומנות בהקשר לשיעור (כדי לעודד זיהוי של מיומנות החשיבה הנלמדת). - לשיים/לעודד שיום של המיומנות - להגדיר את המיומנות - לתאר את המיומנות - ליצור העברה של המיומנות הנלמדת להקשרים נוספים 	<p>שילוב בין מטרות תוכן לבין פיתוח מיומנויות חשיבה</p>
<p>הוראת הנושא גם במקרים בהם תפיסת הזמן לקויה, תוך התמקדות בהיבטים אחרים שהתלמיד מסוגל לתפוש ולהרגיש, לדוגמה:</p> <ul style="list-style-type: none"> - שימוש בציר זמן להבנת רצף אירועים מהעבר - שימוש בכלים כגון לוח שנה ויומן להדגמת המחזוריות 	<p>תפיסת זמן</p>
<ul style="list-style-type: none"> - תיווך למושגים מרכזיים, כגון: תרבות, יהדות, ישראל, מסורת, חז"ל, מצוות, לוח שנה ועוד. - תיווך המושגים באמצעות סיפורים הלקוחים מעולמות התוכן של התלמיד, העוסקים בנושאים הנלמדים ורלוונטיים לחיי היומיום. - תיווך המושגים: <ul style="list-style-type: none"> ▪ באופן אינדוקטיבי (מהפרט אל הכלל) - יצירת הכללה ותובנות בהקשר לנלמד באמצעות סיפורים ודוגמאות מעולמו האישי של התלמיד. ▪ באופן דדוקטיבי (מהכלל אל הפרט) – המשגה של הכללות ותובנות בהקשר לנלמד באמצעות סיפורים ודוגמאות מעולמו האישי של התלמיד. - שימוש בתצלומים, ציורים, סרטים ואמצעים נוספים להמחשת התכנים - שימוש במגוון סוגות ללימוד הנושא כגון: סיפור היסטורי, סיפור אישי, יומן, מכתב, שיר. - בחירה של יצירות ספרות או סיפורים מהמקורות להוראת הנושא. - התאמת סיפורים וטקסטים באופן המכבד את גיל התלמידים ומותאמים לרמת ההבנה שלהם. - הקראה של הסיפורים, תוך תיווך להבנה ואוצר מילים במהלך 	<p>הבנת תכנים ומושגים</p>

מדינת ישראל
משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

המלצות פדגוגיות	אתגרי הוראה / למידה
ההקראה. - ביקור באתרים ומבני ציבור בקהילה הקשורים לנושא, כגון: בית כנסת, מוזיאונים להכרת בעדות השונות, אתרי מורשת.	
- שימוש בתרשימי זרימה לתיאור סיבות וגורמים.	הבנת קשרי סיבה ותוצאה
- צמצום החומר תוך התייחסות לאירועים/דמויות מרכזיים ועיקריים, תוך הימנעות מעומס בפרטים.	זכירת פרטים רבים, עובדות, תאריכים
- זימון אפשרויות להבעת מסרים, מחשבות ורגשות במגוון ערוצים: בע"פ, בכתב, בכלים אמנותיים, תוך שמירה על מסגרת מותאמת לקהל היעד.	הבעה

להרחבה:

- ✓ [תכניות הלימודים בתחום תרבות יהודית-ישראלית בחטיבות הגיל – תיק תכניות לימודים לעובדי הוראה](#)
- ✓ [לאתר תחום הדעת - תרבות יהודית-ישראלית](#)
- ✓ [מדור שילוב ערכים בהוראה ובלמידה באתר אגף א' חינוך מיוחד](#)
- ✓ [תל"ם בחנ"מ](#) – תכנון למידה משמעותית והוראה איכותית לתלמידים עם צרכים מיוחדים – מדריך לצוותים החינוכיים